

магістрів, є створення в студентській групі відповідного виховного середовища, яке стимулює самоаналіз та сприяє корекції моральних поглядів та орієнтацій. Суттєву роль у формуванні сприятливого виховного середовища відіграє стиль педагогічного спілкування викладача, який відповідає суб'єкт-суб'єктній, діалогічній стратегії соціальної взаємодії, передбачає рівноправність психологічних позицій викладача та студентів, взаємну активність, відкритість, готовність прийняти точку зору партнера. Формування професійної культури та потенціалу її саморозвитку у підготовці фахівця економічного профілю уможливорює ефективність завдяки вартісно збагаченим заняттям інтерактивними методами навчання і спеціально організованій педагогічній взаємодії навчально-виховної діяльності ВНЗ.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бодров В. А. Психологические исследования проблемы профессионализации личности / В. А. Бодров // Психологические исследования проблемы формирования личности профессионала / под ред. В. А. Бодрова. – М., 1991. – С. 3–26.
2. Интерактивное обучение: новые подходы // Відкритий урок. – 2002. – № 5–6.
3. Климов Е. А. Психология профессионала / Е. А. Климов // Избранные психологические труды. – М. ; Воронеж : НПО „МОДЭК”, 1996. – 400 с.
4. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. / Я. А. Коменский. – М., 1982. – Т. 1. – 656 с.
5. Кон И. С. В поисках себя: Личность и ее самосознание / И. С. Кон. – М., 1984. – 335 с.
6. Паштов Т. З. Психолого-педагогические условия саморазвития студентов-будущих учителей в системе университетского образования : автореф. дис. на соискания степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 „Общая педагогика, история педагогики и образования” / Т. З. Паштов. – Владикавказ, 2007. – 21 с.
7. Пометун О. Интерактивні технології навчання: теорія і практика / Пометун О., Пироженко Л. – К., 2002. – 136 с.

Анотація

О.Е.Коваль

Использование интерактивных методов обучения в процессе формирования профессионально-нравственных ценностей магистрантов высшей экономической школы

В статье рассмотрены основные условия использования интерактивных методов обучения в процессе нравственного воспитания магистрантов высших учебных заведений экономического профиля.

Ключевые слова: интерактивные методы обучения и воспитания, профессионально-нравственные ценности, условия профессионального саморазвития.

Summary

O.Ye.Koval'

Using Interactive Teaching Methods in the Formation of Professional and Moral Values Higher Economic Graduate School

The article reviews the basic conditions for the use of interactive teaching methods in the moral education of undergraduates in higher education institutions.

Keywords: interactive teaching methods and education, vocational and moral values, terms of professional self-development.

Дата надходження статті:

„17” січня 2011 р.

УДК 371.11(477)

О.П.КОВАЛЬСЬКА,

здобувачка

(м.Київ)

Правова освіта як важлива складова навчально-виховного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі: управлінський аспект

Розглядається правова освіта як складова системи освіти в цілому та навчально-виховного процесу у загальноосвітньому навчальному закладі, розкриваються шляхи здійснення правоосвітньої та правовиховної роботи з учнями у загальноосвітньому навчальному закладі, завдання та алгоритми діяльності керівників щодо управління цим процесом..

Ключові слова: освіта, право, правова освіта, правове виховання, управління правовою освітою учнів.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Становлення Української незалежної держави та формування громадянського суспільства вимагають від освіти вирішення питань навчання і виховання майбутніх громадян України, здатних жити в правовій державі, дотримуватись закону.

Сьогодні на шляху оновлення та реформування освіти є незаперечні успіхи, однак мають місце і негативні тенденції до зниження авторитету школи, сім'ї, зростання кількості правопорушень, злочинності серед неповнолітніх, бродяжництва.

З'ясовуючи причини цих негативних проявів серед учнів, одними із об'єктивних факторів, на думку фахівців, є низька професійна спроможність педагогічних колективів, відсутність подекуди ефективної системи правової освіти, епізодичне управління правоосвітньою роботою або недостатня ефективність існуючої системи профілактики правопорушень, неухвага до випадків порушень учнями правил поведінки, дисципліни, пропуску занять, відсутність педагогічного керівництва процесом самовиховання учнів, намагання уникнути складних проблем попередження антигромадських проявів, безсистемність проведення юридичного всеобучу батьків тощо.

Головною метою системи правової освіти є створення умов для формування особистості громадянина України, якому притаманні правова культура, усвідомлення цінності свобод і прав людини.

Тому однією з проблем, що ставить перед системою сучасної освіти сьогодні, це сприяти становленню активної позиції учнів щодо реалізації прав і свобод людини, надати основні знання, сформувавши мотивацію та вміння, необхідні для реалізації прав і свобод людини.

Проте, як свідчить аналіз літературних джерел, у науці недостатньо приділено уваги питанню правової освіти учнів та її ефективному управлінню у загальноосвітньому навчальному закладі і тому ця проблема потребує подальших досліджень.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Сьогодні багато науковців, педагогів, психологів звертаються до проблеми визначення психолого-педагогічних засад правової освіти та правового виховання учнів. У науковій літературі різні аспекти управління ЗНЗ досліджують В.Бондар, Б.Гаєвський, В.Гуменюк, Л.Даниленко, Г.Єльнікова, Ю.Конаржевський, О.Кузьміна, В.Лазарев, В.Маслов, Н.Островерхова, Є.Хриков, Т.Шамова та ін.

Питанням правової освіти учнів присвячено праці О.Аграновської, Л.Баліна, П.Баранова, О.Бойка, В.Головченко, М.Кейзерова, В.Котюка, В.Кригера, В.Оксамитного, О.Скакуна, В.Тищенко, М.Цвік.

Проблема ефективності правовиховного процесу є предметом досліджень таких вчених, як І.Бех, І.Зязюн, Г.Васянович, В.Оржеховська та інших, які пов'язують ефективність виховання з розвитком нашої цивілізації ХХІ століття і з управлінням виховними системами.

Питання формування правової культури учнів досліджують В.Дубровський, В.Юва, Л.Твердохліб, М.Фіцула; здійснення соціальної роботи з учнями девіантної поведінки розглядають А.Дробницька, В.Лютій, П.Соломенцев, Т.Федорченко, К.Шендеровський тощо.

Дослідженнями неправомірної поведінки „важких” підлітків та неповнолітніх правопорушників займаються С.Виготський, В.Войтко, В.Галузинський, М.Євтух, К.Єгошев, Е.Єрмаков, З.Зайцева, Л.Кацинська, А.Ковалев, І.Козубовська, М.Кривко, Г.Миньковський, І.Невський, В.Процюк, Т.Раєвська, А.Тарас, А.Тузов та інші.

Формулювання цілей статті... З огляду на викладене, варто зазначити, що окреслена нами проблема не була предметом окремого наукового дослідження, проте є надзвичайно актуальною та потребує подальших наукових розробок. Тому метою даної статті є відстежити розробленість проблеми набуття учнями правоосвітніх знань у ЗНЗ, проаналізувати сутність зазначеного поняття, здійснити аналіз вивчення різних аспектів зазначеного питання науковцями.

Виклад основного матеріалу... В умовах розбудови незалежної Української держави значно актуалізується потреба у правовій освіті усіх членів суспільства, незалежно від віку і професійної діяльності. Пошук шляхів і засобів правової освіти та виховання учнів становить нині одну із найактуальніших проблем педагогічної науки та шкільної практики. Успішне вирішення цих завдань вимагає від керівників, педагогів, усіх організаторів навчально-виховного процесу в школі високої професійної компетентності, педагогічної та методологічної майстерності, розуміння місії педагога в державотворчих процесах, чітко визначеної громадянської позиції.

Правова освіта є складовою системи освіти в цілому і становить комплекс державних заходів, спрямованих на дотримання Конституції України, Декларації про державний суверенітет України, Національної доктрини розвитку освіти України, Законів України „Про освіту”, „Про загальну середню освіту”, „Про вищу освіту”.

Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року № 992/2001 було затверджено Національну програму правової освіти населення [7], яка передбачила подальше створення необхідних умов для набуття широкими верствами населення правових знань та навичок у їх застосуванні, забезпечення доступу громадян до джерел правової інформації, а також визначила основні напрями правоосвітньої діяльності та першочергові заходи щодо їх реалізації. Метою Програми стало підвищення загального рівня правової культури та вдосконалення системи правової освіти населення, набуття громадянами необхідного рівня правових знань, виховання у них поваги до права. Зазначена Програма визначила правову освіту населення як комплекс заходів виховного, навчального та інформаційного характеру, спрямованих на створення належних умов для набуття громадянами правових знань та навичок у їх

застосуванні, необхідних для реалізації ними своїх прав і свобод, а також виконання покладених на них обов'язків.

Крім того, у Програмі зазначається, що правова освіта є складовою частиною системи освіти і має на меті формування високого рівня правової культури та правосвідомості особи, її ціннісних орієнтирів та активної позиції як члена громадянського суспільства [7].

Завдання правової освіти полягає в тому, щоб наділити учнів необхідним для життя обсягом правових знань, що сприятиме їх гармонійному входженню у правове поле своєї країни і міжнародного співтовариства, забезпечить мир, злагоду, повагу та взаєморозуміння між різними соціальними, етнічними спільнотами людей; виховання правової культури в учнівській молоді, формування шанобливого ставлення особистості до гуманістичних цінностей суспільства і держави, до людей, природи, права та закону.

Визначаючи причини негативних проявів в учнівському середовищі, можна зазначити, що одним із суб'єктивних факторів, який так чи інакше знижує коефіцієнт корисної дії превенції, – є низька професійна спроможність деяких педагогічних колективів, відсутність подекуди ефективної системи управління правоосвітньою та правовиховною роботою, недостатня ефективність існуючої системи профілактики правопорушень, неувага до випадків порушень учнями правил поведінки, дисципліни, пропуску занять, відсутність педагогічного керівництва процесом самовиховання учнів, намагання уникнути складних проблем попередження антигромадських проявів, безсистемність проведення юридичного всеобучу для батьків [5, с.4].

Вирішальна роль у розв'язанні цих проблем належить керівникам і полягає в ефективній організації правоосвітньої роботи в загальноосвітніх навчальних закладах з урахуванням методичної, кадрової, інформаційної, матеріальної забезпеченості освітньої установи на основі позитивного досвіду успішних у цьому напрямку педагогів, навчальних закладів та досвіду інших держав.

Проаналізуємо терміни та поняття, пов'язані з темою, зокрема, такі, як „освіта”, „право”, „правова освіта”, „правове виховання”, „правова культура”, „правова свідомість”. Як відомо, під освітою розуміють процес засвоєння систематизованих знань і формування на їх основі світогляду, розвитку пізнавальних можливостей, а також набуття умінь і навичок для практичного застосування загальноосвітніх і професійних знань та як результат цього процесу – досягнення певного рівня освіченості [3, с.13]. Право розглядається як система наявних у даному суспільстві правових доктрин і цінностей та сформована, на цій основі, система загальнообов'язкових правил поведінки, встановлених або санкціонованих державою [9, с.215].

На підставі узагальнень різних визначень права, заслуговують на увагу такі дефініції: право – це принцип формальної рівності людей у суспільних відносинах; право – це загальна і необхідна форма свободи у суспільних відносинах людей; право – це загальна справедливість [8, с.484]. Правова освіта – один з головних елементів формування системи духовних і матеріальних цінностей у сфері функціональних прав та правової свідомості населення, яка є складовою системи освіти в цілому і становить комплекс державних та інших заходів, спрямованих на досягнення її мети [4, с.702]. Вона включає в себе урочну та позаурочну систему набуття учнями знань, роботу з педагогічними кадрами, зв'язок з батьками, представницьку і соціальну функцію школи та зону відпочинку учнів на території школи.

На думку С.Бігуна, правова освіта має бути безперервною й розпочинатися у дошкільних навчальних закладах, де діти отримують початкові знання про норми поведінки, установки щодо їх дотримання, виховується повага до батьків, вихователів, ровесників, людей похилого віку тощо. А продовжуватися правова освіта повинна в загальноосвітніх навчальних закладах двома шляхами, перший – загальний, яким рухається більшість учнів, другий – спеціальний, або профільний, який надає можливість учням поглиблено вивчати право [2].

Відповідно до Держстандартів у початковій школі елементи правової освіти мають інтегруватися у предмети інваріантної складової. Зокрема, на думку фахівців, включатися у зміст курсу „Я і Україна” (1-3 клас), „Етика” (5-6 клас), „Людина і світ”, „Історія України”, „Всесвітня історія”, „Економіка”, „Географія”. Нещодавно у школах започатковано вивчення курсу „Практичне право” (Street Law) для учнів 8-х класів. У 9-10-х класах традиційно обов'язковим є вивчення курсу „Основи правознавства”, що є стрижнем формування правової освіченості школярів. У старшій профільній школі рекомендується вивчення низки курсів за вибором, зокрема, „Права людини”, „Історія держави і права України”, „Історія держави і права зарубіжних країн”, „Міжнародне гуманітарне право”, „Злочини проти особи”, „Злочини проти власності”, „Екологічне законодавство” тощо, які мають на меті ознайомити учнів з головними постатями та подіями процесу утвердження демократії, прав людини [2].

Правова освіта органічно поєднана з правовим вихованням, яке реалізовується через різні форми пропаганди права, прищеплення поваги до законів, свідомого їх виконання і спрямоване на формування у громадян належного рівня правової свідомості та правової культури [4, с.702].

Позаурочна система правоосвітньої та правовиховної роботи в закладі передбачає проведення просвітницьких та виховних заходів; роботу дитячих об'єднань „Барвінчата”, „Добрики”, „Скаути”, „Волонтерський рух”; діяльність учнівського самоврядування; діяльність класних керівників; соціальний захист учнів; роботу з обдарованими учнями; превентивну роботу з школярами, схильними до правопорушень; психологічний супровід, роботу гуртків, секцій, клубів за інтересами; зв'язки з громадськістю.

Як засвідчує практика, серед проблем, які найчастіше визначають у виховній роботі, є проблема неправомірної поведінки учнів, низький рівень їх культури та виховання, незгуртованість класного колективу, байдужість батьків до навчання і виховання дитини. Велику допомогу у даному напрямку надає методичне об'єднання класних керівників та робота творчих груп з правоосвітньої та правовиховної роботи, де завжди знайдуться ті, хто зможе дати мудру пораду чи поділитися досвідом.

Доцільно один раз в семестр проводити анкетування чи тестування з визначення рівня правової вихованості та правової освіти учнів. Це дасть змогу побачити результативність правоосвітньої та правовиховної роботи, виявити слабкі місця і спланувати подальшу діяльність.

При плануванні правовиховної роботи обов'язково слід передбачати розділ „Захист дитини”, де будуть сплановані заходи соціальної допомоги дітям-сиротам, дітям, що залишилися без опіки батьків, та дітям, які не мають належних умов для виховання в сім'ї, надання матеріальної допомоги, безплатного харчування, забезпечення спортивною формою, підручниками тощо. Актуальним тут буде і соціальний захист обдарованих учнів, які не мають належних умов для розвитку в сім'ї.

Для проведення правовиховної роботи з учнями необхідно застосовувати найрізноманітніші форми: правова студія, рольова гра, тренінг, семінар-практикум, круглий стіл, брейн – ринг, диспут, КВК, гра, практикум, правовий турнір, години спілкування, анкетування, тестові завдання для вивчення особистості учня, заняття з батьками, засідання клубу „Довіра” тощо.

Показниками успішної діяльності з правового виховання учнів є динаміка зростання рівня вихованості школярів, організованості і згуртованості учнівського колективу, висока мотивація пізнання, тенденція до підвищення якості знань, активність учнів у позаурочній діяльності, гуртковій роботі, зменшення кількості правопорушень, активна участь батьків у виховному процесі, захищеність та комфортність умов перебування кожного вихованця в класі, в школі.

Узагальнюючи вищезазначене, пропонуємо алгоритм діяльності щодо здійснення правоосвітньої та правовиховної роботи з учнями:

1. Узгодження плану правоосвітньої роботи з нормативно-правовими документами, річним планом виховної роботи школи, Концепцією виховної роботи закладу, виховною системою школи.

2. Планування правовиховної роботи відповідно до індивідуальних особливостей та групових потреб учнів, рівня їх вихованості, аналізу результатів, прогнозування та проектування правоосвітньої і правовиховної діяльності.

3. Використання активних форм проведення правоосвітньої та правовиховної роботи з учнями: правова студія, правовий турнір, круглий стіл, клуб „Довіра”, брейн-ринг тощо.

4. Тісна співпраця адміністрації школи, педагога-організатора, психолога, соціального педагога щодо змін у соціальному статусі учнів, консультативна робота з батьками, індивідуальна робота з учнями, організація служби захисту дітей, тісний зв'язок з дитячими та молодіжними організаціями, культурно-освітніми та позашкільними установами.

Одним із визначальних шляхів підвищення результативності правового виховання молоді є організація змістовного дозвілля, розширення мережі гуртків, клубів за інтересами, проведення екскурсій, походів, організація подорожей, збільшення кількості спортивних секцій.

У напрямку здійснення правоосвітньої роботи у ЗНЗ важливим є розгляд цих питань на засіданнях педагогічних рад, методичних об'єднань, кафедр, семінарах, конференціях, практикумах, консиліумах; індивідуальна робота педагогів з питань самоосвіти.

Будь-який вагомий результат педагогічної діяльності впливає на становлення і розвиток молодої людини, а нагромадження нових досягнень, цінностей веде до підвищення загального рівня культури суспільства. Цю думку підтверджує видатний педагог-новатор Ш.О.Амонашвілі „Школу реформує вчитель, але він же її і деформує. Оновлюється вчитель – отже, оновлюється школа. Деградує вчитель – отже, деградує школа. А що відбувається зі школою, те відбувається і з суспільством” [1, с.11].

Успішне здійснення правоосвітньої роботи з учнями неможливе без підтримки та розуміння з боку їх батьків. Зв'язок з батьками учнів має бути заснований на суб'єкт-суб'єктних відносинах між усіма учасниками навчально-виховного процесу. Для цього у школах слід організувати школи молодих батьків, консультанти для батьків, батьківські правові всеобучі; проводити тематичні вечори, ігри, диспути, екскурсії, КВК, традиційні шкільні заходи на правову тематику.

Не менш важливою для успішної правоосвітньої діяльності є зона відпочинку учнів на території школи, яка повинна забезпечити психологічний комфорт та сприятливий мікроклімат. Важливе значення тут відіграє благоустрій шкільної території; впорядкування ігрових майданчиків, площадок,

куточків відпочинку; наявність зони відпочинку для різновікових груп; озеленення шкільної території, квітників; кольорове оформлення шкільних приміщень; періодична переорієнтація інтер'єрів шкільних приміщень. Ситуація здійснення з учнями правоосвітньої роботи вимагає проведення кваліфікованого вивчення якості правовиховної роботи, результати дослідження якої мають бути ретельно опрацьовані і враховані в індивідуальній роботі з кожним учнем, з кожною сім'єю.

Передові українські педагоги другої половини XIX – початку XX століття, спираючись на ідеї високого гуманізму, вже тоді шукали відповідь на питання, як правильно навчати і виховувати дітей, якою має бути освіта. Найкомпактнішу відповідь на нього знаходимо у творах С.Русової, яка писала, що „ на всіх ступенях шкільного навчання потрібно навчати так, щоб діти були щасливі – щасливі тим, що вони в осередку любові, тим, що мають змогу задовольняти свою природну рухливість, творити те, що наростає в їх умі, почувати себе з кожним шкільним днем свідомішими, самостійнішими. Діти з самого початку мають користуватися волею і разом з тим розуміти суспільну силу закону й коритися йому не з ляку перед карою, не з поневолення повагою учителя, але на підставі суспільної товариської умови, на підставі свідомого визнання її користі для суспільного групового життя [6, с.55].

Це, в свою чергу, вимагає чіткої системи управлінської діяльності, впровадження особистісно орієнтованих технологій, інтерактивних форм навчання і виховання. Необхідно особливу увагу зосередити на первинній та вторинній превенціях, посилити роль і значення сім'ї у формуванні правомірної поведінки учнів, забезпечити наступність у правовиховній роботі між різними ланками освіти.

Ефективною передумовою підвищення профілактичної роботи є взаємодія установ освіти, органів внутрішніх справ, управлінь і відділів у справах молоді, сім'ї та спорту, закладів та установ культури, комісії у справах дітей, громадських організацій. Дуже важливо, щоб ця взаємодія була послідовною і системною, щоб кожен з учасників навчально-виховного процесу прагнув до утвердження і розвитку правової держави [5, с.5]. Правова освіта учнів повинна стати основою життєтворчості громадянина - патріота України. Адже подолати правовий нігілізм, розвинути високу правову культуру неможливо без зусиль сучасної школи, системи освіти в цілому, що базується на загальнолюдських правових цінностях, а саме: вихованні поваги до прав людини й основних свобод, піднесенні культури прав людини, утвердженні людської гідності та вартісності особистості.

Висновки... Із вищезазначеного можемо зробити висновок, що проблема правової освіти учнів є досить актуальною і має відображення у працях науковців, керівників ЗНЗ, педагогів, працівників освіти. Питання становлення, розвитку та управління шкільною правовою освітою в Україні не були об'єктом окремого наукового дослідження, хоча деякі аспекти цієї проблеми досліджувалися українськими науковцями. Вважається, що за умови системного управління реалізацією концептуальних положень правової освіти учнів у загальноосвітньому навчальному закладі можна ефективно вирішувати дану проблему.

Список використаних джерел та літератури:

1. Амонашвили Ш. А. Школа жизни / Амонашвили Ш. А. – М. : Издательский дом Ш. Амонашвили, 2000. – 32 с.
2. Бігун С. Правова освіта населення – не лише знати, але й вміти : [електронний ресурс] / Бігун С. – Режим доступу : <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/1258/>
3. Волкова Н. П. Педагогіка : [посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Волкова Н. П. – К. : Академія, 2002. – 576 с. – (Альма-матер).
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Іова В. Ю. Правове виховання та правовий захист учнів : навч.-метод. посіб. / Іова В. Ю., Красномоветць Л. В. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2009. – 200 с.
6. Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посіб. – К., 1997. – Ч. 2. – С. 43.
7. Національна програма правової освіти населення. – Указ Президента України від 18 жовтня 2001 року №992/2001.
8. Причепій Є. М. Філософія / Причепій Є. М. – К. : Академія, 2001. – С. 575.
9. Юридичні терміни. Тлумачний словник / [В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін. ; за ред. В. Г. Гончаренка]. – К.: Либідь, 2003. – 320 с.

Аннотація

О.П.Ковальская

Правовое образование как важное составляющее учебно-воспитательного процесса в общеобразовательном учебном заведении: управленческий аспект

Рассматривается правовое образование как составляющая системы образования в целом и учебно-воспитательного процесса в общеобразовательном учебном заведении, раскрываются пути осуществления правообразовательной и правовоспитательной работы с учащимися в общеобразовательном учебном заведении, задачи и алгоритмы деятельности руководителей по управлению этим процессом.

Ключевые слова: образование, право, правовое образование, правовое воспитание, управление правовым образованием учащихся.

Summary

O.P.Kovalska

Legal Education as an Important Component of Educational Process in General Educational Institution: Managerial Aspect

Legal education as component part of educational process in general and educational process in general educational institutions is studied. The ways of feasibility of educational and legal work with the students at general school, tasks and algorithms of the managers activity as for management of this process are revealed.

Key words: education, law, legal education, legal upbringing, management of the legal training of students.

Дата надходження статті:

„4” квітня 2011 р.

УДК 354.233:159.9(075.8)

В.М.КОЖЕВНИКОВ,

кандидат історичних наук,

(м.Львів)

Особливості психологічної підготовки військовослужбовців Збройних Сил США, Великої Британії, Німеччини

У даній науковій роботі проведено аналіз психологічної підготовки військовослужбовців розвинутих держав світу.

Ключові слова: збройні сили, психологічні особливості, психологічна підготовка, психологічні служби, навчання.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Досвід війн та збройних конфліктів переконує в тому, що підрозділ більш стійкий в бою, якщо складається з людей, які пройшли відповідну професійну та психологічну підготовку і мають досвід діяльності в екстремальній обстановці. В такому підрозділі сильніша довіра, товариство, дружба, упевненість один в одному, вища узгодженість в загальній бойовій роботі, ніж в підрозділах, що формувалися незадовго до активних бойових дій і не мали достатньої згуртованості. Тому в арміях провідних країн світу особлива увага звертається на психологічну підготовку, яка розглядається як важливий фактор боєздатності армії.

Формулювання цілей статті... Мета статті – проаналізувати особливості психологічної підготовки військовослужбовців Збройних Сил США, Великої Британії, Німеччини.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу дослідження... Військове керівництво США приділяє значну увагу психологічній підготовці особового складу. Під час останніх досліджень було виявлено фактори, які негативно впливають на морально-психологічний стан американських солдатів: зверхність у ставленні до противника; переоцінка власних сил; любов до комфорту; можлива втрата ініціативи, якщо бойові дії розвиваються „не за планом”; прояви расизму; зловживання алкоголем, наркотиками; сексуальні домагання до жінок-військовослужбовців.

У зв'язку з цим в США для вивчення проблем психологічної підготовки створено спеціальні наукові установи, а саме: науково-дослідницький інститут армії з поведінкових і соціальних наук; центр з вивчення людських ресурсів ВПС; дослідницька організація з людських ресурсів армії; центр з вивчення і розвитку особового складу ВМС; лабораторія біодинаміки ВМС; психологічна служба агентства з національної безпеки; армійський дослідницький інститут ім. У.Ріда; лабораторія з вивчення і розвитку управління, науки та передових технологій та інші.

В кожному виді збройних сил США розгорнуті психологічні служби, де зайнято біля 8000 дипломованих військових і цивільних спеціалістів (психологів і соціологів). Ці установи займаються проблемами психологічного забезпечення всіх сфер життєдіяльності військовослужбовців армії США, морально-психологічного впливу на війська і населення дружніх, нейтральних і союзних держав і противника [6]. Також вони навчають офіцерів методиці психологічної підготовки, опрацьовують її зміст і здійснюють постійний контроль.

Під психологічною підготовкою американські психологи розуміють процес прищеплення особовому складу здатності ефективно виконувати бойові завдання в умовах сучасної війни, витримувати будь-які фізичні та психічні навантаження [5]. Найточніше окреслив мету психологічної підготовки військовий соціолог Рігг у книзі „Бойова підготовка військ”: „Привчати солдатів до диявольської атмосфери вогню і смерті, домогтися, щоб вони почувалися серед вогню, диму як у звичайній обстановці і просто воювали” [4].

У процесі психологічної підготовки всі умовності зведено до мінімуму, а елементи ризику – до максимуму. Наприклад, 1995 року під час шестиденних навчань від переохолодження загинули